

SOLIDARNOST IN NEURJA S POPLAVAMI V LETU 1989

Jelka Bratec*

Solidarnost kot nujni element humane socialistične družbe je bila tudi v preteklem letu na pomembni preizkušnji. Katastrofalna neurja s poplavi in plazovi so v juliju in avgustu povzročila za prek 400 milijonov dinarjev škode. Razgalila so eno razvojno povsem pozabljenih območij Slovenije, ki mu še tako velikodušna solidarnost sama ne more pomagati »iz blata«. Solidarnosti, sistemske in povsem prostovoljne, je bilo v primerjavi z drugimi nesrečami v naši republiki kar precej, a glede na obseg in višino škode še veliko premalo za dokončno odpravo posledic. Tudi v celoti izpolnjeni pogoji za uveljavitev medrepubliške solidarnosti nam najbrž ne bodo v veliko uteho.

Ukrepanje za zaščito in reševanje ljudi in premoženja, za saniranje nastale škode ter za normalizacijo razmer na prizadetih območjih je bilo, vsaj po ocenah Socialistične zveze, pravočasno, organizirano in dovolj učinkovito. Delovanje vseh pristojnih organov je bilo kljub nekaterim kritičnim ocenam uspešno, še posebej, ker vemo, da so njihovo delovanje zelo oteževale vremenske razmere, ponavljajoča se neurja na istih območjih in dodatno še kontaminacija pitne vode na Dravskem polju.

Še bolj kot pravočasno in učinkovito delovanje pristojnih organov pa je pomembna samopomoč in samoorganiziranost ljudi na prizadetih območjih, požrtvovalna sosedska pomoč in spontana solidarnost številnih delovnih organizacij, raznovrstnih društev, skupin občanov in posameznikov. Teh oblik pomoči je bilo ravno ob lanskoletnih neurjih veliko, več in raznovrstnejših kot ob podobnih nesrečah. Morda tudi zaradi občutka slabe vesti do razvojno zanemarjenih Haloz, ki so se ob tej ujmi razgalile pred javnostjo v vsej svoji revščini.

Ločimo vsaj dve vrsti solidarnostne pomoči:

- A) »sistemska« zagotavljanje sredstev, zlasti solidarnostnih, po zakonu o oblikovanju sredstev solidarnosti (5) in
- B) prostovoljno organizirano solidarnostno pomoč.

»Sistemska« zagotavljanje sredstev zajema vsa sredstva, ki jih zagotavljajo različni organi v okviru družbenopolitičnih skupnosti za prve ukrepe ob nesreči ali za dolgoročneje odpravljanje posledic nastale škode: sredstva rezerv, proračunska sredstva za prve ukrepe pri nastanitvi in oskrbi prebivalstva, ukrepe v kmetijstvu in živinoreji – praviloma v funkcionalni obliki, sredstva zavarovalnic, namenska sredstva bank (na primer ugodnejša posojila) ipd.

Izplačane zavarovalnine na osnovi sklenjenih zavarovalnih pogodb so znašale le 28,970 milijona dinarjev, saj večina oškodovancev ni bila zavarovana za primer poplave.

Posebna sredstva bank so bila prav tako minimalna, saj se banke niso uspele dogovoriti za sprejemljivo znižanje obrestnih mer.

Pri sistemskih sredstvih kaže posebej postaviti **redna sredstva solidarnosti**, ki se zbirajo s prispevki iz osebnih dohodkov in pokojnin ter iz dohodka delovnih organizacij (5). Ker je bil solidarnostni sklad zaradi drugih nesreč v naši republiki in obveznosti do medrepubliške solidarnosti precej izprazen, so ta sredstva zadoščala le za prve najnujnejše ukrepe. Akontativno je bilo 19 občinam izplačano 17,980 milijona dinarjev (8). Seveda je bilo teh sredstev premalo tudi za primarno sanacijo, zato je bilo treba sprejeti zakon o dodatnem prispevku solidarnosti (6). Tako se je zbralo še okoli 66 milijonov dinarjev. Več delovnih organizacij, zlasti s prizadetih območij, ni čakalo na zakonsko obvezo, temveč so se že v avgustu in septembru odločile, da bodo prispevale enodnevni zaslužek za najbolj prizadete družine.

Pri razdelitvi solidarnostnih sredstev je bil kot običajno upoštevan kriterij višine povzročene škode glede na družbeni proizvod občine in kot dodatni kriterij njena razvitost.

Skupaj je bilo razdeljenih nekaj več kot 74,2 milijona dinarjev (8).

Med sistemsko zagotovljene vire kaže uvrstiti tudi sredstva samoupravnih interesnih skupnosti materialne proizvodnje in družbenih dejavnosti, ki so se tokrat dobro odzvale na poziv k solidarnostni pomoči (3).

- Skupnost za ceste je po še nedokončnih podatkih namenila nekaj manj kot 15,7 milijona dinarjev za zagotovitev prevoznosti in dokončno sanacijo cest.
- Na področju elektrogospodarstva je bilo solidarnostno zagotovljenih 66.260 dinarjev.
- Za ohranitev gospodarske sposobnosti prizadetih območij na področju kmetijstva 2,750 milijona dinarjev.
- PTT podjetja so dala svoj prispevek za saniranje telefonskega omrežja.
- Občinske stanovanjske skupnosti so do 15. oktobra 1989 na osnovi posebej

sklenjenega samoupravnega sporazuma (4) združile 2 milijona dinarjev za 41 nadomestnih stanovanjskih objektov v 5 občinah. Po izteku prvega kroga združevanja solidarnostnih stanovanjskih sredstev so se odločile za ponovno združevanje 1 % od teh sredstev in za dodatno pomoč občinam pri sanaciji poškodovanih stanovanjskih objektov (do 15. 4. naj bi se zbralo 11,5 milijona dinarjev). Prizadete občine so bile v obeh primerih izvzete iz združevanja solidarnostnih sredstev.

- Tudi komunalne skupnosti so sprejele podoben samoupravni sporazum za odpravljanje škode na komunalnih objektih in napravah ter krajevnih javnih poteh v šestih občinah v višini 0,8 odstotka od celotnih sredstev od predvidenega bruto osebnega dohodka v gospodarstvu za leto 1989 (do 20. 11. 1989 dva milijona dinarjev).

Samoupravne interesne skupnosti družbenih dejavnosti so svojo pomoč koordinirale v Skupnosti socialnega varstva Slovenije; poskrbele so predvsem za pospešeno nakazovanje rednih solidarnostnih sredstev.

- Zdravstvena skupnost Slovenije je z ujmo prizadetim občinam, prejemnicam solidarnostnih sredstev, pospešeno zagotavljala akontativna sredstva ne glede na višino njihove prispevne stopnje. Dodatna solidarnostna pomoč v višini 545 000 dinarjev je bila v decembru 1989 dodeljena šestim občinskim zdravstvenim skupnostim za povečane stroške zdravstvenega varstva.
- Pomoč Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja Slovenije se je izrazila z odpisi ali znižanjem prispevkov kmečkim zavarovancem po posebej opredeljenih kriterijih in v odvisnosti od višine škode (do decembra 1989 skupaj 479 600 dinarjev).
- Skupnost socialnega skrbstva Slovenije je dodeljevala dodatno solidarnostno pomoč socialno najbolj ogroženim družinam v sodelovanju z občinskimi skupnostmi socialnega skrbstva in centri za socialno delo. Skupaj 70 000 dinarjev.
- Skupnost otroškega varstva Slovenije je pomagala v obliki štirikratne povprečne družbene pomoči otrokom v SR Sloveniji in štirimesečne oprostitve plačila oskrbe v vzgojno-varstvenih zavodih. V septembru 1989 je bilo devetim občinskim skupnostim nakazano 149 700 dinarjev, dve občini pa sta prejeli sredstva za refundiranje neplačanih prispevkov staršev za VVZ – Ptuj 1 673,50 dinarjev in Laško 6 537,90 dinarjev.

* Republiška konferenca Socialistične zveze Slovenije, Komenskega 11, Ljubljana.

30 Ob navajanju sistemskih virov kaže posebej poudariti, da je Slovenija tokrat po višini škode in glede na vrsto nesreče prvič v celoti izpolnjevala pogoje za uveljavitev medrepubliške solidarnosti. Ustrezni republiški komisiji je bil poslan zahtevek, toda ob sedanjih ekonomskih in političnih razmerah ni upati na ugodno rešitev.

Prostovoljno solidarnostno pomoč bi morda lahko najbolj celovito prikazali glede na raven organiziranja:

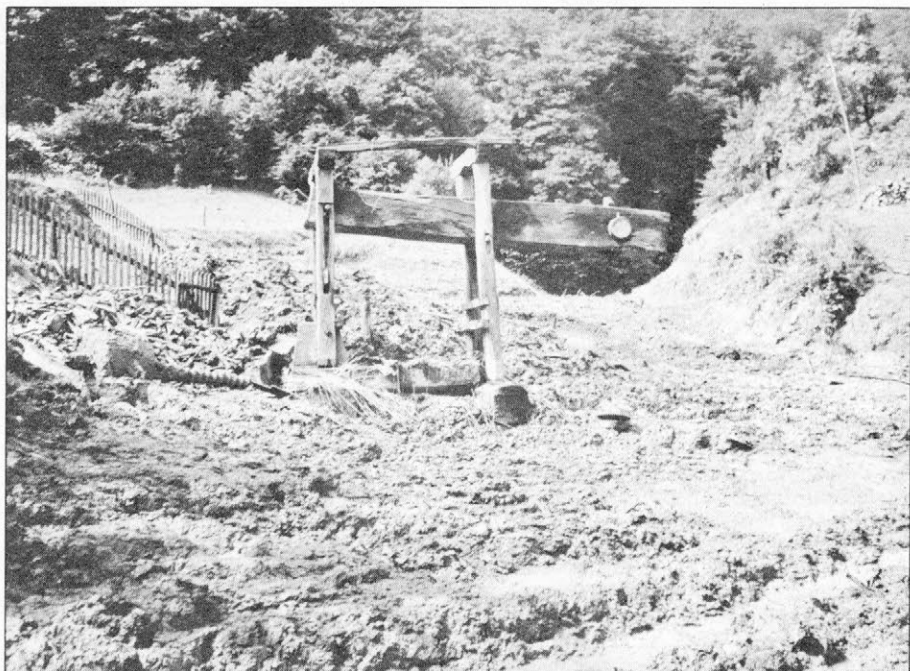
- znotraj krajevnih skupnosti, ki so utrpeli škodo in kjer sta prišli solidarnost ter vzajemna pomoč najbolj do izraza;
- v občinah oziroma na regionalni ravni, zlasti na prizadetih območjih Haloz in Kozjanskega (občani, delovne organizacije, občinski odbori Rdečega križa, politične in družbene organizacije idr.);
- na republiški ravni (Rdeči križ Slovenije, politične organizacije oziroma stranke, različna društva, ustanove idr.).

Ker žal ni popolnih podatkov o vseh oblikah prostovoljne solidarnostne pomoči, zlasti od občin in krajevnih skupnosti, bom v nadaljevanju predstavila le nakertere najpomembnejše. Pobud in pozivov k solidarnosti je bilo veliko, ob tem pa je vsaj delno upravičena kritika, da je bilo zbiranje in usmerjanje prostovoljnih denarnih prispevkov in drugih oblik solidarnosti v republiki premalo načrtno usmerjano in usklajevano.

Republiška konferenca Socialistične zveze je že v juliju, neposredno po ujmi, pozvala Slovenijo k široki solidarnostni akciji. Zveza sindikatov je k solidarnosti pozvala predvsem delovne organizacije in se posebej zavzela za pomoč šolarjem iz Haloz. Podobno tudi ZZB NOV in ZKS, ki sta zbirali pomoč predvsem med svojimi člani in znotraj svojih delovnih skupnosti. Socialistična zveza je prek občinskih konferenc in koordinacijskega odbora za razvijanje in uveljavljanje socialistične solidarnosti ves čas spremljala potek sanacije ter usmerjala in usklajevala prostovoljne oblike solidarnosti, tudi z neposrednimi obiski na prizadetih območjih.

Rdeči križ Slovenije je v sredstvih javnega obveščanja redno pozival občane k zbiranju prostovoljnih prispevkov ter po dogovoru z Republiškim štabom za civilno zaščito in v sodelovanju s socialnimi službami v občinah operativno vodil, usklajeval in razdeljeval zbrano denarno in materialno pomoč. Številnim družinam, ki so ostale brez strehe nad glavo, je priskrbel stanovanjsko opremo, posteljnino, oblačila, obutev, hrano ipd.

Na poziv so se poleg posameznikov in organizacij odzvale tudi številne delovne organizacije: slovenska železarska industrija, gradbena podjetja, opekarne, izdelovalci gradbenega pohištva in opreme idr. Prispevale so gradbeni material za sanacijo in obnovo poškodovanih in porušeni stanovanjskih in gospodarskih objektov, mnoge pa so brezplačno sodelovale tudi s svojimi ekipami. Iz depojev Rdečega križa Slovenije je bila dana pomoč v višini 30 000 dinarjev.

Ostanki porušenega gospodarskega poslopja.

Do 14. 12. 1989 se je na enotnem žiro računu zbralo 358 700 dinarjev (2). Vsa pomoč je bila sproti razdeljena 12 najbolj prizadetim občinam.

Nekatere druge oblike pomoči:

- Kmečki glas je spodbudil akcijo za obnovo 18 kmetij v Halozah. Doslej so jih obnovili 6. Hkrati pa je ta pobuda sprožila vrsto drugih – npr. zagotavljanje osnovne hrane (olja, sladkorja, moke ipd.).
- Jeseni je bila v Cankarjevem domu organizirana prodajna razstava umetniških del z naslovom »Dvignimo Haloze iz blata«.
- RTV je haloške šolarje povabila na obisk v Ljubljano.
- Društvo pisateljev je v septembru 1989 organiziralo poseben literarni večer »Za poplavljeni Slovenijo, za Haloze, za Kozjansko«. Sodelovalo je 15 slovenskih pesnikov in pisateljev, izkupiček pa je bil majhen – 360 dinarjev.
- Višja šola za socialne delavce v Ljubljani je organizirala okroglo mizo na temo »Socialni aspekti vodnih ujm na Slovenskem v letu 1989«, v okviru interdisciplinarnega raziskovalnega projekta Filozofska fakulteta (oddelek za psihologijo) in VŠSD ter angažiranje študentov in delavcev šole na prizadetih območjih.
- Ob jubilejnim Moped shovu je bil v Hali Tivoli organiziran koncert »za poplavljeni SR Sloveniji« in »za Zvezo paraplegikov Slovenije«.
- V galeriji Smelt v Ljubljani je bila v začetku letošnjega leta organizirana prodajna razstava slik za obnovo Haloz »Ptuj Sloveniji, Slovenija Halozam«. Doslej je bilo prodanih 500 umetniških del z izkupičkom 30 milijonov dinarjev.
- V zbiranje solidarnostne pomoči so se aktivno vključili tudi zdomci in izseljenci.

Takšnih in podobnih oblik pomoči in izrazov solidarnosti je bilo še precej, kar dokazuje, da je solidarnost kot vrednota humanosti v ljudeh še vedno živa. Zato smo jo dolžni negovati in varovati, to pa bomo lahko storili le s krepitvijo zaupanja ljudi v strogo namensko uporabo solidarnostnih sredstev.

Marsikaj se je razkrilo ob tej ujmi, tudi veliko premaknilo. Ob vseh ukrepih in solidarnosti pa ostaja dolg do razvojnega perspektive Haloz in s tem do ponovnega življenjskega optimizma tamkajšnjih ljudi. Dolgoročni razvojni program Haloz je v pripravi in upajmo da bo obrodil sadove.

1. Dogovor o oblikovanju sredstev solidarnosti narodov in narodnosti Jugoslavije ter republik in avtonomnih pokrajin za odpravljanje posledic naravnih nesreč. (Ur. l. SFRJ, št. 44/74, 16/79, 18/84, 34/85).
2. Poročilo in drugi gradiva pomoči prizadetim prebivalcem severovzhodne Slovenije ob katastrofalnih neurjih v letu 1989, Rdeči križ Slovenije, 8. 1. 1990.
3. Poročila in druga gradiva samoupravnih interesnih skupnosti materialne proizvodnje in družbenih dejavnosti, pridobljena v decembru 1989 in januarju 1990, ter drugi lastni viri, hranjeni v arhivu Republiške konference Socialistične zveze Slovenije.
4. Samoupravni sporazum o izjemni pomoči samoupravnim stanovanjskim skupnostim v občinah, ki jih je zadela ujma, september 1989.
5. Zakon o oblikovanju sredstev solidarnosti. (Ur. l. SRS, št. 3/75, 8/78, 33/80, 16/84).
6. Zakon o posebnem prispevku solidarnosti za odpravljanje posledic neurja s poplavo, ki je v juliju in avgustu 1989 prizadelo SR Slovenijo. (Ur. l. SRS, št. 33/89).
7. Zbirno poročilo o oceni škode, ki jo je povzročilo neurje s poplavami v času od 3. 7. 1989 na območju SR Slovenije, Izvršni svet Skupščine SRS, Ljubljana, december 1989.